

Žarko Tepavčević

ZAKONSKA ZVEZA IN SPOLNOST V KATOLIŠKI DOKTRINI

UVOD

Rimskokatoliška cerkev (RKC) je že od svojega nastanka dalje oblikovala način življenja v celotni družbi. Ves čas je bistveno vplivala na urejanje odnosov med spoloma. Njeni nauki pa so bili podlaga za ohranitev spolne neenakosti in diskriminacije žensk.

Katoliška doktrina ima zakonsko zvezo za sveto skupnost. S cerkveno poroko se ustanovi dosmrtna življenjska skupnost zakoncev, ki je nerazvezljiva in podlaga za žensko podrejenost moškemu in njeno manjvrednost na temeljih svetopisemske razlage, da nosi ženska večjo krivdo za izvirni greh. S tem so moški opravičili prevlado in moč nad ženskami. Dobili so tudi kontrolo nad žensko spolnostjo.

V katoliški nauk so vgrajena temeljna pravila življenja, ki producirajo patriarhalne vzorce odnosov kot edino normalne in moralne, ker izvirajo iz božjih zapovedi. Tako je ženska podrejena moškemu in v prvi vrsti namenjena za rojevanje in vzgojo otrok. RKC ji priznava samo navidezno spoštovanje in jo opredeljuje kot »božjo služabnico«.

Pri utrjevanju morale se RKC opira na boga in božje zapovedi. Božjo avtoriteto na zemlji pa zastopa sama, zato mora biti človek pokoren tudi njej. Po njenem nauku je bog tisti, ki daje življenje in ga tudi jemlje, zato je vsakršno poseganje človeka na ti dve področji nedopustno in nemoralno.

Nasprotuje vsem umetnim oblikam preprečevanja nosečnosti, predvsem pa zavrača splav, ki je zanjo umor še nerojenega otroka. Prav tako vztraja pri restriktivnem stališču do umetne oploditve. Glede vprašanja vloge žensk ima konzervativno stališče, ki ženski ne omogoča samostojnega odločanja o svoji spolnosti.

ZAKONSKA ZVEZA V KATOLIŠKEM POJMOVANJU

RKC se nenehno sooča z vprašanjem zakonske zveze, identitete družine in njenih nalog. Zadnja desetletja zelo hitro razpadajo tradicionalne družinske vloge. Ob globokih družbenih, političnih, kulturnih, gospodarskih in drugih spremembah so nekateri sodobniki predvsem pričakovali, da bo tudi RKC spremenila in prilagodila svoj nauk o ureditvi zakonske zveze in družine.

Katoliški nauk ne razlikuje med zakonsko zvezo in družino, pravi M. Jogan (1990: 89): »V katoliškem nauku med zakonsko zvezo in družino pravzaprav ni razlike, kajti zakonska zveza je po svoji funkciji produciranje družine, družina pa je prava, bogopodobna le, če temelji na zakonski zvezi, ki jo je vzpostavila Cerkev.«

Zakonska zveza je bila v preteklosti prisilna ustanova, ki jo ima katoliška doktrina za sveto skupnost. S cerkveno poroko se ustanovi dosmrtna življenjska skupnost zakoncev, nerazvezljiva, kakor vidimo iz *Apostolskega pisma o družini*: »Nerazvezljivost zakona, ki je zakoreninjena v popolni osebni podaritvi zakoncev drug drugemu in ki jo terja blagor otrok, najde svojo poslednjo resničnost v načrtu, ki ga je razkril Bog v svojem razodetju: Bog hoče in poudarja nerazvezljivost zakona kot sad, znamenje in zahtevo absolutno zveste ljubezni, ki jo ima Bog do človeka in Kristus do svoje Cerkve« (Janez Pavel II. 1982: 23).

RKC vedno znova poudarja svoj nauk o nerazvezljivosti zakonske zveze. V *Apostolskem pismu o družini* je Janez Pavel II. (op. cit.: 24) poudaril: »Med najvažnejšimi in najnujnejšimi nalogami zakonskih parov v našem času je pričanje za neprecenljivo vrednoto nerazvezljivosti in zakonske zvestobe ... hvalim in osrečujem tiste številne zakonske pare, ki kljub znatnim težavam ohranjajo

in razvijajo vrednoto nerazvezljivosti: s tem preprosto in pogumno izpolnjujejo zaupano jim nalogo.«

Po teološki razlagi je mož v zakonski in družinski skupnosti poklican k izpolnjevanju svoje partnerske vloge kot zakonec in oče tako, da mu žena služi za izpolnitev božjega načrta: »Ni dobro za človeka, da je sam; naredil mu bom pomoč, ki mu bo primerna« (1 Mz 2: 18). Zaradi podpiranja patriarhalnega tipa družine, ki ga je RKC kot »naraven« tip zagovarjala v vsej svoji zgodovini, je ženi kot samoumevno dodelila vlogo pomočnice možu. Pri instituciji zakonske zveze znotraj cerkvene kontrole gre za »neločljivo sestavino ujamljanja žensk v njihove reproduktivne zmogljivosti« (Jogan 1990: 87). Tako je mož potreboval ženo za rojevanje otrok in gospodinjska opravila. Krčenje funkcije zakonske zveze predvsem na reproduktivno je povezano in utemeljeno s pojmovanjem spolnosti.

SPOLNOST V KATOLIŠKEM POJMOVANJU

Spolnost v RKC obravnavajo, kakor da ni potrebna, zaželena, kakor da je nekaj nečistega, omadeževanega. Danes se o tem v RKC manj govori in razpravlja. Vseeno pa lahko govorimo o novih razsežnostih razumevanja spolnosti tudi v okviru RKC, čeprav je še vedno dovoljena le zaradi reprodukcije človeške družbe.

Ves stari in srednji vek, pa tudi še danes, je pri teologih čutili sovraštvo do sle in telesa. Vendar se to ni porodilo šele v krščanstvu. »Sovraštvo do sle in telesa ter seksualni pesimizem sta namreč dediščina antike, ki jo je krščanstvo v pretirani obliki ohranilo vse do danes« (Ranke-Heinemann 1992: 9). Toda antični seksualni pesimizem izhaja pretežno iz medicinskih predstav. Spolni akt je v tistih časih veljal za nevarnega, težko obvladljivega, zdravju škodljivega in potratnega, vsaj tako so gledali nanj Ksenofon, Platon, Aristotel in zdravnik Hipokrat.

Teologi na področju današnje Francije so v 17. in 18. stoletju razlikovali med več vrstami ljubezni, od katerih so bile ene slabe, druge dobre, tretje neopredeljene. Kristjane so vzgajali tako, da so morali ljubiti bližnjega z božjo ljubeznijo, kajti bog je tako zaukazal. To »krščansko« ljubezen so šteli za precej višjo od »naravne« ali »človeške« ljubezni. V okviru »človeške« ljubezni so ločevali

»pohotno« ljubezen (ko ljubimo bližnjega v prvi vrsti zaradi sebe), ki je bila slaba, in »prijateljsko« ljubezen (ko ljubimo bližnjega v prvi vrsti zaradi njegovega blagra ali užitka), ki je bila boljša (Flandrin 1986: 147).

Flandrin (*ibid.*) navaja misli sv. Hieronima: »Prešuštnik je tudi mož, ki je preveč goreče zaljubljen v svojo ženo ... Modrec mora ljubiti ženo razsodno, ne strastno. Naj kroti naval pohote in naj ga ne zanese nestrpnost po združitvi. Nič ni bolj brezsravno kot ljubiti ženo kakor priležnico ...«

Te Hieronimove besede zvenijo ob današnjem pogledu na spolnost in njeno vlogo v življenju konservativno, izražajo staroveško miselnost, vendar je tudi v njih nekaj globljega, še danes aktualnega. Ko Hieronim napade moške, naj nikar ne ljubijo ženo kot priležnic, lahko to razumemo kot izraz spoštovanja do žensk. Vendar je Hieronim še najbolj od vseh cerkvenih očetov zaničeval spolnost.

Sveti Avguštin sicer ne izključuje spolnosti iz zakonske zveze (celo priznava, da zakonska zveza ne more brez nje), vendar jo opiše kot slabo: »Zakonski stan ne more obstajati brez slabega, čeprav lahko ta obstaja zunaj zakonskega stanu. Zunaj zakonskega stanu namreč dejansko obstaja sramotno telesno poželenje« (Avguštin 1993: 103-104).

U. Ranke-Heinemann (1992: 76) meni: »Če govorimo o sovraštvu do spolnosti, govorimo torej o Avguštinu. Bil je teološki mislec, ki ni utrl miselne poti le prihodnjim stoletjem, ampak tisočletjem. Zgodovino krščanske seksualne etike je oblikoval on.«

Avguštin, sovražnik in zaničevalec spolnosti, je tako močno dramaturgiral slo in spolnost, da ju izenačuje z največjim zlom. Spolna sla prenaša po Avguštinu izvirni greh iz roda v rod. Zanj je bil samo Jezus brez izvirnega greha, ker je samo on spočet brez spolnega odnosa in ga je rodila devica.

Ob Avguštinu je vse do današnjega časa glavna avtoriteta glede spolne morale v RKC Tomaž Akvinski, saj so njegove ugotovitve še vedno odločilnega pomena. Pisal je, da »vsaka žena že ob rojstvu pomeni posledico napake; ona je ponesrečeni poskus« (*op. cit.*: 189). Ženski spol je torej degradiral v napako. Njegovo sovraštvo do spolnosti je vplivalo tudi na sovraštvo do žensk.

RKC vse do danes ni spremenila odnosa do spolnosti. Še vedno npr. velja, da je zakonsko zvezo, v kateri ni prišlo do spolnega odnosa, mogoče razveljaviti, zakonske zveze, v kateri je do njega

prišlo, pa ne. Isto velja tudi za sovraštvo do sle, nasprotovanje kontracepciji, splavu itn.

Tudi poglavar RKC Janez Pavel II. je spregovoril o pomenu in vlogi spolnosti, vendar v tradicionalni, nepopustljivi teološki miselnosti. Poudarja: »Krščansko razodetje pozna dva posebna načina, kako celostno uresničevati poklicanost človeške osebe k ljubezni: zakon in devištvo« (Janez Pavel II. 1982: 15). To pomeni, da nič drugega, kar ne spada v to dvojje, ne more biti ljubezen, tista prava, čista, nezaznamovana z grehom.

Papež tudi poudarja: »Spolnost se na resnično človeški način uresničuje le, če je vključena v tisto ljubezen, s katero se mož in žena brezpogojno do smrti zavežeta drug drugemu« (ibid.: 15). Papež je vsekakor mislil na spolnost, ki je dopustna samo v zakonski zvezi, ki je nerazvezljiva.

Papeški svet za družino (1996: 63) meni takole: »Človeška spolnost je sveta skrivnost, ki mora biti predstavljena v skladu z moralnim in verskim učenjem Cerkve, vedno upoštevajoč posledice izvirnega greha ... Pri posredovanju katoliškega nauka in morale o spolnosti je potrebno tudi upoštevati trajne posledice izvirnega greha, to je človeško slabotnost in potrebo po božji milosti za premagovanje skušnjav in izogibanje greha. V tej zvezi je treba oblikovati vest vsakega posameznika na jasn način, zelo določen in v skladu z duhovnimi vrednotami.«

Katekizem pa spregovori o spolnosti na način, ki je za RKC precej »odprt«. Takole opredeljuje spolnost: »Spolnost določa vse vidike človeške osebe v enoti njenega telesa in njene duše. Predvsem se tiče čustvenosti, sposobnosti za ljubezen in za roditev ter bolj na splošno sposobnosti za navezovanje vezi občestva z drugimi« (*Katekizem katoliške Cerkve* 1993: 581). V nadaljevanju potem tudi poudarja, da je stvar vsakega moškega in ženske, da spozna in sprejme svojo spolno identiteto, kajti harmonija zakonske dvojice in družbe je delno odvisna tudi od načinov, kako se v življenju uresničuje med spoloma medsebojno dopolnjevanje, potreba in opora.

Kljub temu pa je »čistost« ena temeljnih kreposti RKC. Zato katoliški katekizem navaja tudi grehe zoper njo: nečistost (spolna sla zaradi sle same, ne zaradi zaploditve), masturbacija, nečistovanje (telesno združenje neporočenega moškega in neporočene ženske zunaj zakonske zveze), pornografija, prostitucija, posilstvo (*op. cit.*: 584–586). Doktrina RKC usmerja človeško spolnost k podrejenosti bogu.

»Spolnost je področje človeškega življenja, ki je postalo na specifičen način žrtev prav posebne oblike teološke znanosti, lahko celo rečemo: posebnega izrastka teologije, namreč moralne teologije« (Ranke-Heinemann 1992: 336).

Temelje za ustvarjanje neenakopravnosti med spoloma je RKC našla v tistih delih svetopisemskega izročila, kjer je poudarjena neenakost in različnost med moškim in žensko. Določene odsotnosti, ki so poudarjali ravno nasprotno, pa je namerno spregledala, ali pa jih je prikrojila glede na svoje potrebe.

V zvezi s tem U. Ranke-Heinemann (*op. cit.*: 61) ugotavlja, »da je Hieronim bistveno sooblikoval predstavo, ki vlada glede Marijine deviškosti še dandanes. Marija je po njegovem mnenju utemeljila devištvo za oba spola in moralna prednost devištva je iz njene osebe povsem razvidna. V resnici je bilo obratno: deviškosti niso cenili zato, ker bi bila Marija vedno devica, ampak so zato, ker je bila deviškost tako cenjena, iz Marije naredili večno devico.« Avtorica omeni t. i. Tobijevo knjigo iz Stare zaveze, ki je bila zaradi dodatkov in črtanj prevajalca sv. Hieronima razširjena in ponarejena v smislu sovraštva do sle in velja katoliškim teologom vse do danes za biblijski dokaz, da je namen zaploditve po božji volji edini čisti namen zakonske zveze (*op. cit.*: 231).

RKC priporoča lik device Marije kot najbolj idealen vzor za ženske. Marijin lik obstaja že dve tisočletji lik device in matere, darovalke življenja, posebljenje trpljenja in čiste, večne ljubezni. Kot nasprotje temu pozitivnemu liku in učlovečenje vsega zla je lik Eve, spolno poželjive grešnice in povzročiteljice grešnih skušnjav za moškega. Podoba Eve kot nečiste, omadeževane in grešne je dajala moškim opravičilo za nadzorovanje ženske in njenega telesa. Stoletja je potekala kontrola ženske spolnosti prek teh dveh popolnoma nasprotnih likov kot kazalcev regulacije predstav o ženskah, kaj je dobro in kaj slabo.

Iz primera device Marije je najbolj razvidno, kako zelo je cenjeno spočetje otroka brez sle. Za vse druge žene velja prekletstvo, ki je izrečeno po izvirnem grehu: »v bolečinah boš rojevala svoje otroke« (1 Mz 3: 16). Glede na popolnost predstav o Marijini čistosti, odsotnosti sle pri spočetju, nepoškodovanosti in odsotnosti bolečin pri rodu, so vse druge ženske (matere) obravnavane kot poškodovane, nečiste, preklete, ranjene, omadeževane, oskrunjene, umazane in zlorabljene (Ranke-Heinemann 1992: 353–356).

Na ta način zasnovan cerkveni načrt je ženskam onemogočil samostojno razpolaganje s spolnostjo. Tako se je utrjevala in ohranjala patriarhalna družina, ki je izenačena z zakonsko zvezo. Strogi teologi so menili, da je namen zakonske zveze izključno zaploditev potomstva. »V obeh prvih stoletjih po Kristusu prihaja do krepitve zakonske vezi; spolni odnos je dovoljen samo v zakonu. Spolnost in zakonska zveza postaneta eno« (op. cit.: 10).

Zaradi takega odnosa do spolnosti in žensk so vse funkcije ženskega telesa (menstruacija, spočetje, nosečnost, rojevanje, dojenje) razvrednotene in razumljene kot izvorni (Evin) greh. Ljubezen ni najpomembnejša za odnos med zakoncema; žena ni partnerica možu, temveč njegova lastnina. Zato podrejenost žene možu vključuje spolne odnose kot samoumevno dolžnost žensk v zakonski zvezi. Cerkev nauka določa, da je tako kot spolnost tudi ljubezen človeku dana od zunaj, od boga. RKC poudarja svetost zakonske zveze in postavlja v ospredje trajnost te institucije ter zelo odločno nasprotuje razvezi.

V *Smernicah za vzgojo človeške ljubezni* (Sveta kongregacija za katoliško vzgojo 1984: 9) v zvezi s spolnostjo piše: »Spolnost je ena temeljnih sestavin osebnosti, svojski način bivanja, razodevanja, občevanja z drugimi, občutenja, izražanja in doživljanja človeške ljubezni.« Vendar se smejo intimni odnosi odvijati samo v okviru zakonske zveze, kajti samo tedaj je uresničena od boga hotena zveza, ki je nerazvezljiva.

ODNOS RKC DO KONTRACENCIJE IN SPLAVA

RKC je vzpostavila nadzor moških nad ženskimi telesi in fertiliteto in določila preprečevanje nosečnosti za največji zločin in greh. Eden najbolj krutih primerov obvladovanja ženskih reproduktivnih zmogljivosti je bil preganjanje in uničevanje »čarovnic« med letoma 1360 in 1700. V zvezi z odločanjem o rojstvu otrok novejša socialna zgodovinska raziskava kažejo, da so v tem času v Evropi pobite (sežgane, utopljene, obglavljene, zadavljene, obešene ali izmučene do smrti) velike množice žensk, ki so uporabljale zdravilske izkušnje, negovane od najstarejših časov ljudske medicine. To je v dosednji zgodovini najstrašnejši ukrep državnega boja proti svobodnemu načrtovanju rojstev.

Uničenje zdravilk so izpeljale cerkev in države zaradi demografske politike – da onemogočijo nadzorovanje rojstev.

Krščanski preganjalci so obtoževali zdravilke čarovništva in jih ubijali zaradi tega: »To copranje (magija) ne pomeni nič drugega kot dajanje medikamentov za sterilnost in splav, kombinirano z zaklinjanji za uspeh in z amuleti, sprejetimi z zupanjem« (Heinsohn, Steiger 1993: 44).

To ravnanje je RKC utemeljevala z nebrzdano žensko spolnostjo in tudi njeno zvezo s hudičem.

Doktrina RKC, opirajoč se na trajne posledice izvirnega greha, tudi v današnjem času odločno zavrača vse umetne oblike preprečevanja zanositve, ki veljajo brez izjeme za velik greh. Splav pa razglša za veliko kriminalno dejanje, kot umor še nerojenega otroka. Celibatu zavezani cerkveni očetje so ostro nasprotovali kontracepciji in splavu. Kontracepcijska metoda štetja plodnih in neplodnih dni, ki so jo uporabljali manihejci in Avgustin (vendar ji je po spreobrnjenju nasprotoval), je še danes edina metoda, ki jo smejo verniki uporabljati z blagoslovom RKC, saj jo je papež Janez Pavel II. na škofovski sinodi leta 1980 v Rimu odobrilo kot »naravno« metodo.

Papež Pavel VI. je v encikliki *Humanae vitae* (tako imenovani »kontracepcijski encikliki«) iz leta 1968 poleg nedotakljivih naravnih zakonov, ki prepovedujejo kontracepcijsko tableto, navedel še naslednje argumente proti taki obliki preprečevanja zanositve: »Razumni ljudje se lahko še bolj prepričajo o resničnosti cerkvenega nauka, če pomislijo na posledice, ki jih prinaša s seboj metoda urejanja rojstev. Predvsem naj pomislijo, kako se s takšnim ravnanjem odpira široka in lahka pot do zakonske nezvestobe ... Možje, ki so se navadili na kontracepcijska sredstva, lahko izgubijo spoštovanje do žena« (po Ranke-Heinemann 1992: 304–305). Tukaj RKC svoj odnos do žensk podtakne njihovim zakonskim možem.

Papeški svet za družino (1996: 55) poudarja, da morajo biti starši zmožni dati svojim otrokom pozitivno in vedro pojasnilo temeljnih točk krščanske morale, kot je npr. nerazvezljivost zakonske zveze in odnosi med ljubeznijo in porajanjem, pa tudi glede nemoralnosti predzakonskih spolnih odnosov, splava, kontracepcije in samozadovoljevanja.

ODNOS RKC DO UMETNE OPLODITVE

Neploidnost lahko bistveno vpliva na odnose med partnerjema v zakonski zvezi. Če zdravljenje ni uspešno, obstaja v zadnjem času tudi možnost umetne oploditve, in sicer na dva načina: s homologno ali heterologno inseminacijo. Homologna se izvrši s semenom moža, bodisi »in vitro«, v epruveti, ali pa »in vivo«, v maternici žene. Heterologna inseminacija se izvrši »in vitro« s semenom donatorja.

Stališče Kongregacije za verski nauk (1987) do tega vprašanja izhaja iz t. i. »naravnega zakona«. Tako je moralno spočetje mogoče samo v okviru zakonske zveze. Zakonska zveza ima dvojno vlogo. V njej se odvijata zlasti dve pomembni dejanji: združitev in roditev. Združitev pomeni biološko (telesno) in duhovno zedinjenje zakoncev. Otrok, spočet v zakonski zvezi, pomeni potrditev ljubezni in zvestobe zakoncev. Na tej podlagi ima RKC negativno stališče do vseh posegov v spočetje in do roditev, ki rušijo omenjeni naravni zakon.

Za RKC je homologna umetna oploditev moralno sprejemljiva le, če olajša zakonsko dejanje in pomaga doseči naravni cilj. Če pa tak poseg pomeni nadomestitev zakonskega dejanja, je nemoralen. »Homologna umetna oploditev znotraj zakona ne more biti dopuščena; izjema je primer, ko bi tehnično sredstvo ne nadomestilo zakonskega dejanja, namreč ga olajšalo in mu pomagalo k dosegu njegovega naravnega cilja« (op. cit.: 33). Pri homologni oploditvi »in vivo« sicer sodelujeta samo zakonca (niso potrebne usluge tretje osebe), vendar sta zakonca oropana telesne združitve in medsebojne podaritve. Ta način spočetja po mnenju RKC torej ni moralen zato, ker se ne odvija po naravnem toku. Homologna oploditev »in vitro« je moralno še bolj nedopustna, saj je rezultat tehničnega posega, odvija se s pomočjo dejanj tretje osebe (zdravnika) in zunaj telesa zakoncev ter je razdružena od zakonskega dejanja.

Heterologna oploditev je nedopustna, ker pri postopku prav tako sodeluje tretja oseba (darovalc semena). S tem pa je kršena bistvena lastnost (zahteva) zakonske zveze, to je enovitost oz. zvestoba zakoncev, kajti »otrok ima pravico, da je znotraj zakona spočet, donoščen, spravljen na svet in vzgojen« (op. cit.: 27).

RKC zelo natančno določa vzorce mišljenja in obnašanja glede biološke obnove človeštva. Pri tem oba partnerja (moškega in žensko) obravnava predvsem kot božja sodelavca, kot sredstvo, s katerim bog posreduje novo življenje. To novo življenje je božja milost in volja, zato ni dovoljeno poseganje človeka na področja spočetja in rojstva izven določil cerkvenega nauka.

POVZETEK

RKC se nenehno sooča z vprašanjem zakonske zveze, identitete družine in njenih nalog, pri čemer ne razlikuje med zakonsko zvezo in družino. Še zlasti velike pozornosti je deležna spolnost. Teološki pobudnik sovražnosti do sle je sv. Avguštin, ki je menil, da je dopusten le spolni odnos, namenjen zaploditvi, in spolni odnos kot izpolnitev zakonske dolžnosti.

Stališče RKC do splava in do kakršne koli kontracepcije (razen naravne, ki je zelo nezanesljiva) je odklonilno. Nasprotuje umetni prekinitvi nosečnosti zaradi moralne vrednote nedotakljivosti življenja, ki po katoliškem nauku nastane avtomatično s spočetjem. Gre torej za enačenje zarodka z osebo.

Uradno cerkvenopravno stališče, da je preprečevanje zanositve enako umoru, je utemeljil Tomaž Akvinski. Kriminalizacija kontracepcije, ki se je oklepajo tudi zadnji papeži, se opira zlasti na Tomažev nauk, da mora biti vsak spolni akt zakonski akt, vsak zakonski akt pa zaploditveni akt.

Umetna oploditev za RKC ne ustreza pravilni obliki zaploditvenega spolnega odnosa.

LITERATURA

- AVGUŠTIN (1993), *Zakonski stan in poželenje*. Ljubljana: Krt.
- J. L. FLANDRIN (1986), *Družina, sorodstvo, družina in spolnost v Franciji od 16. do 18. stoletja*. Ljubljana: Delavska enotnost.
- G. HEINSOHN, O. Steiger (1993), *Uničenje modrih žensk*. Ljubljana: Krt.
- JANEZ PAVEL II (1982), *Apostolsko pismo o družini*. Ljubljana: Družina.
- M. JOGAN (1990), *Družbena konstrukcija hierarhije med spoloma*. Ljubljana: FSPN.
- Katekizem katoliške Cerkve* (1993). Ljubljana: Slovenska škofovska konferenca.
- KONGREGACIJA ZA VERSKI NAUK (1987), *Navodilo o daru življenja*. Ljubljana: Družina.
- PAPEŠKI SVET ZA DRUŽNO (1996), *Človeška spolnost - resnica in pomen*. Ljubljana: Družina.
- U. RANKE-HEINEMANN (1992), *Katoliška Cerkev in spolnost*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- SVETA KONGREGACIJA ZA KATOLIŠKO VZGOJO (1984), *Smernice za vzgojo človeške ljubezni*. Ljubljana: Družina.
- Sveto pismo* (1996). Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.